

På Europa-toppen i bilutgifter

Forbruket i norske husholdninger er ikke høyest i Europa, men vi er blant ti på topp. Vi ligger derimot på første plass i hvor mye vi bruker på bil og annen transport. Samtidig er Norge blant de landene der forskjellen på forbrukere med lavest og høyest inntekt er minst. Europeiske forbruksmønstre har endret seg de siste 20 år. I det utvidete EU går skillelinjen mellom øst og vest, og ikke lenger mellom sør og nord

Eiliv Mørk

Forbruk

Forbruk omfatter husholdningens utbetalinger. Her regnes ikke direkte skatter, trygdepremie, gitte gaver, realinvesteringer (for eksempel kjøp av bolig og utgifter til bygging og påbygging av bolig) og kontraktmessig sparing slik som pensjonsinnskudd, avdrag på lån, livsforsikring med videre. I tillegg til utbetalingene omfatter begrepet verdien av forbruket av egenproduserte varer og mottatte gaver.

Siden forbruksnivået ble sammenliknet over landegrensene i Europa i 1988 (Eiliv Mørk og Stein Opdahl 1994) har det skjedd dramatiske endringer på forbruksområdet. EU har blitt utvidet med en rekke land samtidig som den økonomiske utviklingen i de forskjellige landene har vært forskjellig.

Det går et klart skille i forbruksmønstrene mellom gamle og nye medlemmer i EU etter utvidelsen av Europa østover på 1990-tallet. Tidligere var det et skille mellom sør og nord i det «gamle» EU (EU 12, se tekstboks). Etter utvidelsen går skillet mellom øst og vest.

Resultatene fra de nasjonale forbruksundersøkelsene fra 1988 viste at Luxembourg hadde høyest forbruk i Europa. Frankrike og Vest-Tyskland lå på de neste plassene, mens Storbritannia, Belgia, Nederland og Danmark kom like etter. Norge ville sammenlikningsvis havnet sammen med den siste gruppen (Eiliv Mørk og Stein Opdahl 1994).

Før utvidelsen hadde landene i Sør-Europa et markert lavere forbruk i husholdningene. Italia lå blant disse høyest, mens folk i Portugal hadde lavest forbruk. Irland kom da i samme kategori som landene i Sør-Europa, og hadde et forbruk lavere enn både Italia, Hellas og Spania.

Store forskjeller i det nye Europa

Resultatene fra forbruksundersøkelsene i 1988 viser forbruket fra tiden før Vest-Europa opplevde kraftig økonomisk vekst i tillegg til at EU har blitt utvidet østover. Mange tidligere østblokkland er nå medlemmer i fellesskapet. En måling av forbruksnivået i det utvidede EU viser i 2005 et helt nytt bilde av situasjonen. (Se tekstboks om forbruksundersøkelser.)

For å kunne sammenlikne forbruksutgiften i de enkelte landene er denne regnet om med en måleenhet for verdi. Denne måten å måle på eliminerer forskjeller i prisnivå landene imellom (*purchasing power standard* eller PPS, se tekstboks for definisjon).

Luxembourg fortsatt på topp

Luxembourg troner på toppen med et gjennomsnittlig forbruk på vel 50 000 PPS i 2005 (se tekstboks). Deretter følger Irland med drøye 36 000, Kypros med drøye 34 000 og Storbritannia med snaue 32 000 PPS (se figur 1). En stor del av de vesteuropeiske landene følger så med en forbruksutgift på rundt 30 000 PPS og Norge med 29 100 PPS. Norske husholdninger har altså et forbruk som ikke skiller seg mye fra de fleste husholdningene i Vest-Europa.

Eiliv Mørk er sosiolog og rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk. Han er fagansvarlig for forbruksundersøkelsen (eiliv.mork@ssb.no).

Forbruksundersøkelser

Alle medlemslandene i EU gjennomfører undersøkelser av forbruket i private husholdninger, *Household Budget Surveys*. I likhet med forbruksundersøkelsen som også Statistisk sentralbyrå gjennomfører, er dette utvalgsundersøkelser. I de senere årene er det gjennomført en utstrakt harmonisering av forbruksundersøkelsene med hensyn til hyppighet, innsamlingsmetode og utvalgsmetodikk (Eurostat 2003).

En privat husholdning består av personer som bor i samme bolig og som har økonomisk fellesskap.

Eurostat opererer med referanseår for undersøkelser gjennomført i en viss periode. 1988 og 2005 er slike referanseår. Resultater for 2005 baserer seg på undersøkelser gjennomført i perioden 2003-2005, pris er omregnet til 2005. Neste referanseår vil være 2010.

Grupperingen av varer og tjenester følger internasjonale anbefalinger (COICOP) (Eurostat 2003) og tallene er derfor sammenliknbare mellom landene.

Sverige (25 600 PPS), Finland (24 400 PPS) og Danmark (24 100 PPS) har alle et lavere forbruk enn Norge. En større gruppe av «nye» EU-land ligger rundt på 10 000 PPS, dette gjelder Tsjekkia, Slovakia, Ungarn, Polen, Latvia, Litauen og EU-kandidaten Tyrkia. Særlig lavt ligger Bulgaria og Romania med henholdsvis 7 100 og 5 300 PPS.

Utvidelsen av EU har ført til større forskjeller i forbruksnivåene mellom landene. Mens Portugal hadde laveste forbruk i 1988, på 30 prosent av nivået i Luxembourg, er det nå Romania som ligger lavest med bare 10 prosent av forbruket i Luxembourg. Blant de «gamle» EU-landene er det fortsatt Portugal som ligger lavest med snau 21 000 PPS.

Formidabel vekst i Irland

I 1988 lå Irland i samme kategori som de søreuropeiske landene med lavest forbruk i husholdningene. Nå har landet det nest høyeste forbruket i Europa. Irene har hatt en formidabel forbruksvekst på disse 17 årene.

Irland opplevde en enorm økonomisk vekst fra 1990-tallet og frem til midten av 2000-tallet. En strategisk utdanningspolitikk førte til en ung og høyt utdan-

Gamle og nye EU

EU12 besto av Belgia, Danmark, Frankrike, Hellas, Irland, Italia, Luxembourg, Nederland, Portugal, Spania, Storbritannia og Vest-Tyskland.

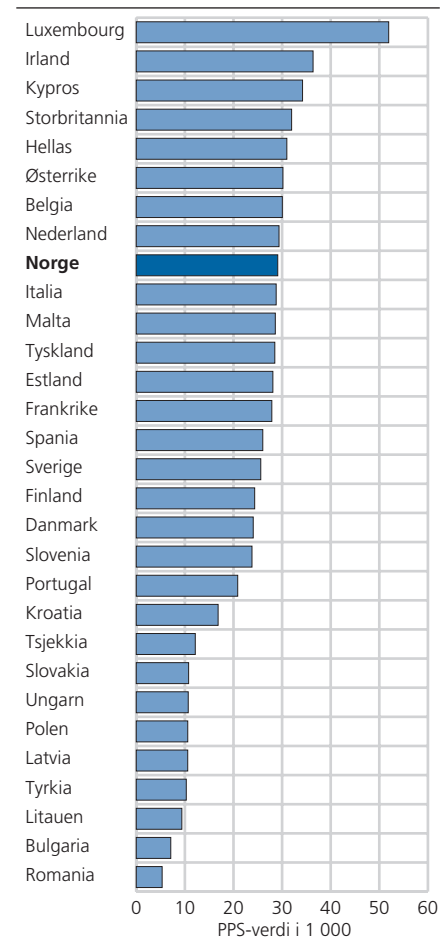
Etter den siste utvidelsen består **EU27** av Belgia, Bulgaria, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Hellas, Irland, Italia, Kypros, Latvia, Litauen, Luxembourg, Malta, Nederland, Polen, Portugal, Romania, Slovenia, Slovakia, Spania, Storbritannia, Sverige, Tsjekkia, Tyskland, Ungarn og Østerrike.

I tillegg til Norge er det i tabellene her tatt med EU-kandidatene Tyrkia og Kroatia.

Måleneheten PPS

Kjøpekraftsstandard («Purchasing power standard», PPS) er betegnelsen på en måleenhet for verdi av forbruket når dette er omregnet til en felles valuta og et felles prisnivå. PPS eliminerer forskjeller i prisnivå landene imellom.

Figur 1. Gjennomsnittlig forbruksutgift i PPS-verdi (se tekstboks for definisjon) per husholdning per år i EU-land og Norge. 2005

Kilde: Eurostat.

Tabell 1. Andel av utgift per husholdning, etter vare- og tjenestegruppe i EU-land og Norge. 2005. Prosent

	Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	Alkohol-drikker og tobakk	Klær og skotøy	Bolig, Møbler og lys og brensel	Møbler og husholdningsartikler	Helsepleie	Transport	Post og tele-tjenester	Kultur og fritid	Ut-danning	Restaurant- og hotell-tjenester	Andre varer og tjenester	Sum
Østerrike	13,0	2,8	5,6	22,3	6,2	3,1	16,1	2,6	12,6	0,8	5,5	9,3	99,9
Belgia	13,5	2,2	4,7	25,3	5,6	4,7	12,9	2,9	9,5	0,5	6,3	11,9	100,0
Bulgaria	31,5	3,8	3,1	34,7	3,0	4,3	5,0	4,6	2,9	0,5	3,6	3,1	100,1
Kypros	15,1	1,9	7,7	21,6	5,9	4,7	14,6	3,4	6,0	4,0	8,3	6,9	100,1
Tsjekkia	20,6	2,9	5,6	20,1	6,7	2,0	11,1	4,6	10,6	0,5	5,1	10,2	100,0
Tyskland	11,2	1,7	4,8	29,6	5,4	3,6	13,3	2,9	11,1	0,8	4,3	11,3	100,0
Danmark	11,9	3,3	4,9	29,9	6,1	2,7	13,8	2,4	11,4	0,4	4,0	9,3	100,1
Estland	22,5	2,8	5,5	29,9	5,2	2,6	10,0	5,5	6,4	1,3	3,1	5,2	100,0
Spania	18,0	2,3	6,9	30,3	4,7	2,2	10,5	2,7	6,4	1,1	9,3	5,8	100,2
Finland	12,7	2,4	3,8	27,2	5,1	3,5	15,7	2,8	11,2	0,2	4,2	11,2	100,0
Frankrike	13,4	2,3	6,6	26,3	6,1	4,2	13,5	3,3	6,9	0,6	4,6	12,2	100,0
Hellas	15,5	3,4	7,0	24,0	6,2	5,9	10,4	3,8	4,2	2,4	8,6	8,7	100,1
Kroatia	27,1	3,3	6,3	29,6	4,1	1,9	8,8	4,3	5,1	0,6	2,8	6,2	100,1
Ungarn	22,6	3,6	5,0	19,4	4,7	4,1	14,1	6,5	8,5	0,8	3,2	7,5	100,0
Irland	12,3	5,6	5,1	23,4	7,2	2,5	11,6	3,4	10,1	1,9	6,0	10,9	100,0
Italia	18,6	1,8	7,0	29,6	5,8	3,9	11,9	2,2	5,8	0,7	5,0	7,8	100,1
Litauen	33,8	3,5	7,9	18,9	4,2	4,7	8,1	4,6	4,3	1,1	4,6	4,2	99,9
Luxembourg	9,3	1,7	6,4	30,1	7,1	2,6	16,2	2,2	7,5	0,4	7,9	8,6	100,0
Latvia	29,2	3,1	7,3	17,1	5,2	3,7	10,9	5,8	6,3	1,4	5,3	4,8	100,1
Malta	21,3	2,7	8,3	9,1	10,7	3,0	16,6	2,9	10,1	1,2	7,1	6,9	99,9
Nederland	10,5	2,1	5,8	25,6	6,4	1,3	10,9	3,1	10,9	1,0	5,6	16,8	100,0
Norge	11,7	3,1	5,6	26,2	6,5	3,0	18,1	2,6	12,3	0,3	3,8	6,7	99,9
Polen	25,5	2,5	4,6	31,5	4,5	4,6	8,1	4,8	6,3	1,3	1,7	5,4	100,8
Portugal	15,5	2,3	4,1	26,6	4,8	6,1	12,9	3,0	5,7	1,7	10,8	6,5	100,0
Romania	44,2	5,8	6,2	15,6	3,8	3,8	6,5	4,9	4,2	0,0	1,1	3,0	99,9
Sverige ¹	10,5	1,9	4,6	29,6	5,9	2,3	13,0	2,8	12,2	0,0	3,5	5,6	91,9
Slovenia	16,7	2,4	7,0	23,0	5,8	1,5	15,6	4,0	9,4	0,8	4,3	9,3	99,8
Slovakia	27,0	3,1	6,1	23,4	4,6	3,1	9,2	4,7	6,6	0,9	4,8	6,6	100,1
Tyrkia	26,1	4,2	6,3	26,7	6,6	2,3	10,7	4,3	2,5	1,9	4,4	3,9	99,9
Storbritannia	9,9	2,4	5,0	29,6	6,5	1,2	13,5	2,7	12,3	1,4	8,0	7,6	100,1
EU27	16,9	2,5	5,7	27,6	5,5	3,4	11,9	3,3	8,4	1,0	5,3	8,7	100,2

¹ En feil i tabellen fra Eurostat gir Sverige mindre enn 100 prosent i total forbruksutgift.

Kilde: Eurostat.

net befolkning, særlig innenfor tekniske og naturvitenskapelige fag. Dette virket i sin tur som et trekkplaster på mange multinasjonale selskaper som etablerte seg i Irland på grunn av landets kunnskapsnivå samt et gunstig skatteregime og investeringspolitikk. Noe som igjen ga grunnlag for inntektsvekst og økt forbruk i private husholdninger.

Lavt totalforbruk og høy andel til mat

I EU sett under ett (EU27) hadde en gjennomsnittshusholdning i 2005 en tredel (33,1 prosent) av forbruket sitt plassert i boutgifter, slik som bolig, lys og brensel sammen med møbler og husholdningsartikler (se tabell 1). Noe under en femdel gikk til mat og alkoholfri drikke (16,9 prosent). Til sammen utgjør dette halvparten av det totale forbruket for en gjennomsnittlig EU-husholdning.

Den andre halvparten av forbruket gikk mest til transport (11,9 prosent), så kultur og fritid (8,4 prosent), klær og sko (5,7 prosent), restaurant- og hotelltjenester (5,3 prosent), helseutgifter (3,4 prosent), post og teletjenester (3,3 prosent), utdanning (1,0 prosent) og andre varer og tjenester (8,7 prosent).

Tykk lommebok – mindre andel til mat

Forbrukets fordeling på varer og tjenester er ganske forskjellig mellom de enkelte landene i EU (se tabell 1).

Det er vanlig at en prosentvis mindre andel av forbruket går til mat med økende inntekt og materiell velstand. Jo høyere forbruk, jo lavere andel til mat. For eksempel kan vi se at mens gjennomsnittshusholdningen i Romania har 44 og Bulgaria 32 prosent av forbruket som går til mat, er andelen i Luxembourg og Storbritannia på under 10 prosent (9,3 og 9,9 prosent), mens Norge ligger på 11,7.

Bedre råd til bolig, lys og brensel?

I landene med høyest forbruk ligger andelen til bolig, lys og brensel, mellom 25 og 30 prosent av forbruket. I landene med lavest forbruk ligger boligutgiftsandelen rundt 20 prosent eller under, med unntak for Tyrkia (26,7) og Bulgaria (34,7).

Malta skiller seg også ut med relativt høyt forbruk totalt, men med svært lav boligutgiftsandel. Dette skyldes nok spesielle forhold på boligmarkedene i dette landet. På Malta bruker befolkningen størst andel på møbler og husholdningsartikler, snaue 11 prosent, mens snittet i EU27 ligger på drøye 5 prosent.

Kultur og fritid som tegn på velstand

Et fellestrekk for landene med høyest forbruk er at det også er disse landene som har størst forbruksandel til kultur og fritid. En stadig økende kultur- og fritidsandel er et tegn på økende velstand. I landene med høyest forbruk er det vanlig å bruke rundt 12 prosent på dette feltet, mens gjennomsnittet for EU27 sett under ett er på 8,4 prosent. Som i andre velstående land har også andelen til kultur og fritid økt for husholdningene i Norge og ligger blant de høyeste i Europa med 12,3 prosent.

Ved slike sammenlikninger må en ta i betraktning at forbruksmønsteret, ved siden av forskjeller i materielt velstandsnivå, også avspeiler kulturelle forskjeller landene imellom. Malta er et eksempel på dette.

Tabell 2. Gjennomsnittlig forbruksutgift per år i EU-land og Norge, etter fem inntektsnivåer, der 1=lavest og 5=høyest. 2005. Målt i PPS-verdi (se tekstboks for definisjon)

	Total	1	2	3	4	5
Italia ¹	:	:	:	:	:	:
Luxembourg	51 932	21 139	32 673	44 751	60 862	100 177
Irland	36 373	18 272	25 758	37 589	46 345	53 881
Kypros	34 208	13 676	24 795	34 189	41 065	57 269
Storbritannia	31 959	18 941	24 341	29 455	36 638	50 401
Hellas	30 975	18 617	22 926	27 629	35 673	50 020
Østerrike	30 167	24 766	23 801	28 511	32 398	41 358
Belgia	30 048	18 929	24 998	29 634	34 173	42 461
Nederland	29 368	22 694	22 733	27 257	33 047	41 091
Norge	29 106	17 463	24 292	30 487	33 096	40 168
Malta	28 605	13 683	22 345	29 241	35 077	42 680
Tyskland	28 501	14 388	20 978	26 877	33 216	47 047
Frankrike	27 886	18 069	23 095	27 003	31 243	40 020
Spania	26 028	16 874	21 609	25 164	28 816	37 670
Sverige	25 612	16 571	20 082	25 100	29 252	37 041
EU27	24 655	14 158	18 731	23 046	28 073	39 262
Finland	24 360	13 085	18 508	23 438	28 640	38 099
Danmark	24 062	13 395	18 092	24 595	28 854	35 308
Slovenia	23 806	10 588	18 296	22 857	28 822	38 434
Portugal	20 869	8 375	13 811	18 521	24 493	39 152
Kroatia	16 840	9 324	12 375	16 096	19 767	26 617
Tsjekkia	12 142	11 142	10 306	10 588	13 199	15 469
Slovakia	11 855	7 610	9 558	11 316	12 899	17 893
Estland	10 848	5 561	7 286	8 900	12 741	19 717
Ungarn	10 694	6 743	7 829	9 721	11 712	17 457
Polen	10 594	5 315	7 400	9 450	12 186	18 618
Latvia	10 589	5 875	6 950	9 236	12 361	18 517
Tyrkia	10 291	5 183	7 113	9 001	11 264	18 888
Litauen	9 378	5 009	6 631	8 776	11 004	15 469
Bulgaria	7 099	3 782	5 395	6 886	8 222	11 209
Romania	5 324	2 828	3 870	4 859	6 112	8 952
EU27	24 655	14 158	18 731	23 046	28 073	39 262

¹ Italia har ikke levert data som er sammenliknbare.

Kilde: Eurostat..

Malteserne hadde et relativt høyt forbruk, men et utpreget sørlig forbruksmønster med høy matvareandel og lav utgiftsandel til bolig.

Et kulturelt særtrekk kan det også være at portugiserne bruker dobbelt så stor andel på restaurant- og hotelltjenester (10,8 prosent) enn EU27 sett under ett (5,3 prosent). Spanjolene bruker 9,3 prosent, så det ligger nok noe i kulturen som favoriserer det å bruke penger på restaurant og hotell på den iberiske halvøy. For nordmenn, som ikke har lang tradisjon med aktivt uteliv, ligger andelen på 3,8 prosent. For rumenerne er andelen til restaurant- og hotelltjenester på 1,1 prosent.

Nordmenn bruker mest på bil

Det norske forbruksmønsteret har klare likhetstrekk med mønsteret i Danmark og de øvrige nærliggende «gamle» EU-landene. Matvareandelen synker og nærmer seg en tidel (11,7 prosent). Vi brukte også i underkant av 5 prosent på klær og sko.

Boutgiftene er også hos oss den høyeste utgiftsposten med drøye 26 prosent. Men til forskjell fra de andre landene vi kan sammenlikne oss med i forbruksammenheng, bruker vi i underkant av en femdel, eller 18,1, prosent på transport. Ingen andre bruker så stor andel på transport. Noe av forskjellen kan forklares med vårt høye avgiftsnivå på biler, lange avstander, spredt bosetning og klimatiske forhold. En betydelig større del av nordmenns utgifter går til privatbil sammenliknet med befolkningen i EU.

Forbruk og ulikhet

I tillegg til at landene skiller seg fra hverandre både i forbruksnivå og forbruksmønstre, er det betydelige variasjoner i hvordan forbruket er fordelt mellom husholdningene. Forskjellene vises i tabell 2 der husholdningene er delt i fem grupper etter inntekt.

Gruppe 1 er den femdelen av alle husholdningene som har lavest inntekt, mens i gruppe 5 er den femdelen av husholdningene som har høyest inntekt.

Selv de «fattigste» i Luxembourg bruker mye

I Luxembourg var forskjellen i forbruksnivå mellom husholdninger med høyest og lavest inntekt størst (se tabell 2). De med lavest inntekt brukte bare 41 prosent av det nasjonale gjennomsnittet, mens den rikeste femdelen brukte nesten dobbelt så mye (193 prosent).

Som tidligere påpekt, ligger Luxembourg i en særstilling med hensyn til forbruksnivå. De med lavest inntekt i Luxembourg hadde et forbruksnivå rett under det totale gjennomsnittet for alle landene i Europa (EU27). Mens den rikeste delen i Luxembourg hadde et nivå som lå over fem ganger gjennomsnittet i EU27. Det er et stort spenn mellom husholdningene i Luxembourg med det laveste og høyeste forbruket, men det er allikevel på den øvre delen av skalaen.

Store interne forskjeller i nye EU-land

Andre land med tilsvarende spenn mellom høyt og lavt forbruk befinner seg lenger nede på skalaen. Her finner vi land som Portugal, Italia, EU-kandidaten Tyrkia, Estland, Kypros, Polen og Latvia i denne rekkefølgen.

I Portugal brukte husholdningene med lavest inntekt bare 40 prosent av det nasjonale gjennomsnittet, mens den rikeste femdelen brukte 188 prosent. Her utgjør forbruksutgiften for den laveste inntektsgruppen bare en tredel av gjennomsnittsförbruket i EU27. Og forbruket for den høyeste femdelen av inntektsskalaen utgjorde noe over en halv gang mer (159 prosent) enn i EU27.

Tsjekia skiller seg positivt ut

Ulikheten var minst i Tsjekia. Der brukte gruppen med lavest inntekt 92 prosent av det nasjonale gjennomsnittet, mens den rikeste femdelen brukte 127 prosent. I Østerrike og Nederland var tallet for dem med lavest inntekt rundt 80 prosent av det nasjonale gjennomsnittet, mens den rikeste femdelen brukte i underkant av 40 prosent mer enn gjennomsnittet.

I Norden, Finland, Danmark og Sverige, var forskjellene mellom husholdningene større. Mens den delen med lavest inntekt brukte i underkant av 60 prosent av det nasjonale gjennomsnittet, brukte den rikeste femdelen rundt en halv gang så mye (145-156 prosent). Her ligger de nasjonale gjennomsnittene omtrent på EU27 nivå.

Norge lik resten av Norden

Norge er ganske lik de andre nordiske landene når det gjelder ulikhet i husholdningenes forbruk etter inntekt. Forskjellen mellom de med lavest og de med høyest inntekt er noe mindre i Norge enn i de andre skandinaviske landene.

Gruppen med lavest inntekt brukte 60 prosent av det nasjonale gjennomsnittet, mens den rikeste femdelen brukte drøyt en tredel mer (138 prosent).

Forbruket i norske husholdninger er ikke høyest i Europa, men vi er blant ti på topp. Vi bruker imidlertid størst andel av forbruket på transport – både transportmidler og -tjenester blant landene i Europa. Mens forbruket i gjennomsnitt er høyt i de norske husholdningene, tilhører vi en gruppe land med minst forskjell i forbruksnivå mellom de minst og de mest velstående husholdningene målt etter inntekt.

Referanser

Eiliv Mørk og Stein Opdahl (1994): «Forbruk i Europa: Skille mellom sør og nord», i *Samfunnsspeilet* 3, 1994, Statistisk sentralbyrå.

Eurostat (2003): Household Budget Surveys in the EU. Methodology and recommendations for harmonisation, 2003.